

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
РІЦЬ ВЕСВІТНЬОЇ МИТНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
АКАДЕМІЯ СОЦІАЛЬНИХ НАУК УКРАЇНИ

XV міжнародна наукова конференція

**ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ
ТА МИТА**

21–22 жовтня 2021 р.
Дніпро

Тези доповідей

Київ–2021

ОРГКОМІТЕТ

XV міжнародної наукової конференції “ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

Головуючі:

Смолій В. А. – д.і.н., академік НАН України, директор Інституту історії України Національної академії наук України;

Ченцов В. В. – д.і.н., д.держ.упр., проф., перший проректор Університету митної справи та фінансів.

Заступники головуючих:

Дячок О. О. – к.і.н., доц., доцент каф. історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;

Колесников К. М. – д.і.н., проф., завідувач каф. історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;

Приймаченко Д. В. – д.ю.н., проф., проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів;

Шевченко В. В. – к.і.н., с.н.с., старша наукова співробітниця відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України Національної академії наук України.

Члени організаційного комітету:

Блануца А. В. – к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України Національної академії наук України;

Дерев'янка Т. П. – начальник редакційно-видавничого відділу Університету митної справи та фінансів;

Марценюк О. О. – к.держ.упр., керівник навчально-наукового центру Університету митної справи та фінансів;

Морозов О. В. – д.і.н., доц., професор кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів.

Рекомендовано до друку вченою радою Університету митної справи та фінансів (протокол № 2 від 27.09.2021 р.)

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту історії України НАН України (протокол № 8 від 30.09.2021 р.)

Наукова редакція та упорядкування О. О. Дячка та В. В. Шевченко

Шевченко В. В. Фінансові аспекти діяльності товариств благодію в Україні (кінець XIX – початок XX ст.).....	50
Ніколайчук Д. О. Аркадій Кочубей як очільник Київської казенної палати	52
Морозов О. В. Імпортні замовлення для іспанського флоту в другій половині XIX ст.	54
Бурачонак А. В. Развіццё ўнутранага гендлю ў Мінскай губерніі ў другой палове XIX – пачатку XX ст.	56
Дейнеко С. М. Грошові виплати у конфіскаційних справах Харківської митниці (1896–1900 рр.): штрихи до портрета преміанта.....	58
Архірейський Д. В. Економічна ситуація у провідних країнах Латинської Америки (1913–1917 рр.): за матеріалами донесень представників російських консульств	61
Милько В. І. Специфіка торгівлі товарами першої необхідності в українських губерніях у роки Великої війни (1914–1918)	63
Малиновський Б. В., Малиновська Т. В. Зобов’язання УНР щодо поставок зерна до Центральних держав (1918 р.)	66
Васковський Р. Ю. Економічні наслідки Ризького договору 1921 р. для Української Народної Республіки.....	67
Купчик О. Р. Торгівельні зв’язки УСРР з Чехословаччиною (початок 1920-х років).....	69
Запорожченко Ю. В. До питання розвитку приватної торгівлі на Донбасі у 1920-х рр.	72
Баран Б. М. Торгівля землею як елемент економічної діяльності парафій греко-католицької церкви у Східній Галичині 1921–1939 рр.	74
Мунило Н. І. Лихварство як елемент повсякденного економічного життя сільського населення Східної Галичини в умовах суспільних трансформацій 1921–1939 рр.	77
Кривчиков В. М. Теоретические аспекты организации полевой торговой службы Красной Армии (1934–1939 гг.).....	79
Потилєв М. В., Морозов О. В. Економічна політика анархістських комун Іспанії в умовах громадянської війни 1936–1939 рр.	81
Старка В. В. Сільська торгівля у Східній Галичині в 1939–1941 рр.	82
Фрадинський О. А. Імпорт вантажів гуманітарно-соціального призначення (подарунків) у СРСР упродовж 1941–1945 рр.	84
Левицька Н. М. “Золотий” етап у розвитку міжнародної торгівлі України (1950–1960 рр.).....	87

торгівля взагалі зникла. Колективні склади розміщувались в зачинених храмах, і реалізація продукції здійснювалась за талонами. Відповідно це автоматично призвело до дефіциту продуктів і товарів. В Арагоні було створено 450 сільськогосподарських колективів, в Кастилії – 300, Леванті – 900, Каталонії – 40, Естремадури – 30. В арагонських колективах було сконцентровано майже 70% населення області і 60% ораних земель. При цьому анархісти намагались в рамках колективу об'єднати промислові підприємства і сільгоспвиробника, створивши замкнуті самодостатні промислово-аграрні комуни. Колективи об'єднувались в окружні федерації.

Найрадикальніші економічні кроки були зроблені в області кредитно-грошових відносин. Так, уже у вересні 1936 р. колективи Арагону почали відмовлятися від грошей. Товари надавались членам колективів безкоштовно на підставі “книжки споживача”, запроваджувалось вільне споживання всіх продуктів з громадських складів. У деяких комунах запровадили замітники грошей – бони, купони, чеки, які діяли лише на території колективу. Закріпити результати першої хвилі колективізації в Арагоні повинен був конгрес колективів, що проходив у лютому 1937 р. у м. Каспе. Резолюція конгресу передбачала скасування адміністративних меж між комунами, об'єднання колективів та їх власності. Колективи планували здійснювати власну зовнішню торгівлю, для чого передбачалось створити загальний фонд продукції для обміну. Планувалось створити експериментальні ферми, технічні школи, використовувати статистику виробництва.

Таким чином, соціально-економічні експерименти іспанських анархістів періоду громадянської війни 1936–1939 рр. продемонстрували їх утопічність та невідповідність реаліям часу. В сфері організації торгівлі і виробничої кооперації анархістські заходи входили у протиріччя з базовими принципами суверенності Іспанської республіки, що прирікало їх на провал.

СІЛЬСЬКА ТОРГІВЛЯ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ В 1939–1941 рр.

Старка Володимир Васильович

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)*

Сучасні молоді люди в Україні мають змогу, за посередництва різноманітних електронних пристроїв, придбати будь-які товари у всіх точках планети. Їм невтямки, як в один момент усе це може зникнути. Показовим у цьому аспекті є приклад із життя їх ровесників, які мешкали на території Східної Галичини у середині ХХ ст.

В умовах польської держави, у селах Східної Галичини, діяла доволі розгалужена мережа кооперативних торгових закладів, що належали

українцям, полякам і євреям. У приватних крамницях селяни мали змогу придбати весь асортимент промислової продукції від сільськогосподарського реманенту до прикрас і різноманітної косметики для молодих дівчат.

17 вересня 1939 р. із вступом на ці терени Червоної армії, в один момент зруйнувалося звичне життя місцевого населення. Розпочалося долучення галичан до “радянського споживчого раю”.

У перші тижні осені 1939 р. сільські магазини продовжували працювати за усталеною традицією. Щоправда, більшість власників крамниць зіткнулися із проблемою закупівлі нового краму, оскільки склади кооперативних спілок тимчасово не відпускали товарів до з’ясування усіх обставин, пов’язаних із зміною форми власності.

Більшість сільських крамарів вірила, що дивні розпорядження та вчинки представників радянської влади спричинені потребами воєнного стану і з часом вдасться полагодити непорозуміння.

Після проголошення Народними Зборами Західної України 26–27 жовтня 1939 р. націоналізації основних складових економіки (промисловості та земельної власності), стало очевидним, що приватна торгівля не вписується у нову економічну модель, а відтак, чимало приватних крамниць у селах припинили свою роботу.

На зміну приватній торгівлі у галицькому селі радянська влада поспішно стала впроваджувати магазини сільськогосподарської споживчої кооперації. На базі колишніх кооперативних об’єднань створено централізовану мережу Районних Споживчих спілок. Селяни, щоб отримати можливість купувати товари у магазинах цієї мережі, змушені були ставати за окрему плату членами РСТ. У сільських споживчих товариствах такий внесок варіювався від 25 рублів для голови родини до 5 рублів для малолітніх членів сім’ї.

Із системи сільської кооперації вилучили функцію заготівлі городини і садовини і передали до системи державних “Заготконтор”, що привело до втрати альтернативи реалізації вирощеної продукції для сільських трударів. Зазначимо, що державні заготівельні контори купували сільськогосподарську продукцію за значно нижчими від ринкових цінами.

Витіснення із економічного життя Східної Галичини приватного торговця загострило і до того непрості побутові проблеми сільського населення. Якийсь час сільські магазини допродували крам, що залишився від попередніх власників, проте вже на початку 1940 р. у селах гостро відчувався брак необхідних речей. Спочатку із полиць магазинів зникла мануфактура, згодом металеві та шкіряні вироби. Відтак, асортимент товару звівся до солі, махорки та риби непершої свіжості.

В умовах тотального дефіциту товарів широкого вжитку у містах і селах Східної Галичини активного розвитку набула спекуляція. Спритні ділки швидко навчилися скуповувати відповідний крам у міських магазинах та перепродувати його у селах. На зворотньому шляху спекулянти

(“паскари”, як їх називали місцеві) скуповували у селян городину, дрібну птицю, яйця тощо і перепродували їх міським мешканцям за завищеними цінами.

Представники радянського партійного керівництва у своїх звітах з прикриттю констатували, що вони не можуть зарадити поширенню спекуляції.

Щоб зменшити напругу, у містах і містечках радянська влада дозволила проводити ярмарки, на яких селяни за символічну плату (від 50 коп. до 3 руб.) ринкового збору отримали змогу реалізовувати свою продукцію і купити у містах “дефіцитні товари” за “твердими державними цінами”. Водночас міські мешканці, в тому числі і новоприбулі з інших регіонів радянські партійні чиновники, мали можливість купити харчі “без спекулятивної націнки”. Подібні заходи хоч і дали невеликий поштовх до поживлення економічного життя галицького села, проте не покращило матеріального добробуту сільських мешканців. Навпаки, одержавлення сфери сільської кооперативної та приватної торгівлі привело до ще більшого зубожіння українського селянства, а відтак і посилило антирадянські настрої. Зупинив хід радянських перетворень у сфері торгівлі у селах Східної Галичини початок німецько-радянської війни у червні 1941 р.

ІМПОРТ ВАНТАЖІВ ГУМАНІТАРНО-СОЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ (ПОДАРУНКІВ) У СРСР УПРОДОВЖ 1941–1945 рр.

Фрадинський Олександр Анатолійович

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ)

У науковій та публіцистичній літературі домінує думка, що військово-економічна співпраця країн-союзників по Антигітлерівській коаліції у II Світовій війні базувалася на системі ленд-лізу. Саме завдяки його механізму здійснювався імпорт в СРСР озброєння, продовольства, матеріалів, устаткування, пального, стратегічних матеріалів тощо. Таке твердження не є вірним на 100%, адже на практиці імпорт фінансувався принаймні 4-ма методами:

- згадуваний вже ленд-ліз, на який припала лєвова частка поставок;
- придбання необхідних товарів та матеріалів на основі грошових розрахунків між СРСР та країнами-союзницями;
- надходження в рахунок отриманих іноземних кредитів;
- гуманітарна допомога у вигляді імпорту подарунків для СРСР.

Основними організаціями, які стали ініціаторами збору гуманітарної допомоги, були Міжнародний комітет Червоного Хреста, профспілкові організації у США та Великобританії, Канадська організація допомоги та створена у США влітку 1941 р. “Спільнота допомоги Росії у війні” (Russian War Relief) – благодійна організація для збору гуманітарної допомоги